

Силабус освітнього компонента Програма навчальної дисципліни

Соціальні зміни: соціологічний вимір

Шифр та назва спеціальності
054 соціологія

Інститут
Навчально-науковий інститут соціально-
гуманітарних технологій

Освітня програма
Соціологія управління

Кафедра
Соціології і публічного управління (305)

Рівень освіти
Бакалавр

Тип дисципліни
Спеціальна (фахова), Вибіркова

Семестр
6

Мова викладання
Українська

Викладачі, розробники

Калагін Юрій Аркадійович

yurii.kalahin@khp.edu.ua

Доктор соціологічних наук, професор, професор кафедри соціології і публічного управління. Досвід роботи – 25 років.

Автор 77 наукових та науково-методичних праць. Лектор з дисциплін: «Кадрова робота в організації», «Соціологія культури та гендеру», «Соціологія конфліктус», «Соціологія державного управління та місцевого самоврядування».

Детальніше про викладача на сайті кафедри:

<https://web.kpi.kharkov.ua/sp/profesors-ko-vikladats-kij-sklad/>

Загальна інформація

Анотація

Курс «Соціальні зміни: соціологічний вимір» формує у студентів здатність аналізувати соціальні процеси, досліджувати розвиток соціальних структур та відносин, використовуючи понятійно-категорійний апарат соціології соціальних змін.

Мета та цілі дисципліни

Мета курсу - вивчення студентами закономірностей соціальної динаміки, ознайомлення з теоріями, що пояснюють соціальні зміни, розуміння студентами сутності основних еволюційних і революційних форм соціальних змін.

Формат занять

Лекції, практичні заняття, самостійна робота, консультації. Підсумковий контроль – залік.

Компетентності

СК-03. Здатність аналізувати соціальні зміни, що відбуваються в Україні та світі в цілому.

Результати навчання

PH-03 Застосовувати положення соціологічних теорій та концепцій до дослідження соціальних змін в Україні та світі.

PH-04. Пояснювати закономірності та особливості розвитку і функціонування соціальних явищ у контексті професійних задач.

Обсяг дисципліни

Загальний обсяг дисципліни 120 год. (4 кредита ECTS): лекції – 24 год., практичні заняття – 24 год., самостійна робота – 72 год.

Передумови вивчення дисципліни (пререквізити)

Загальна соціологія

Особливості дисципліни, методи та технології навчання

Лекції проводяться інтерактивно з використанням мультимедійних технологій. На практичних заняттях використовується проєктний підхід до навчання, ігрові методи, акцентується увага на застосуванні інформаційних технологій в соціології.

Програма навчальної дисципліни

Теми лекційних занять

Тема 1. Соціальний мир, що змінюється, як об'єкт соціології.

Мета, завдання, предмет дисципліни «Теорії соціальних змін». Періодизація європейської історії як відображення соціокультурного прогресу. Наукова рефлексія соціальних змін: від філософських доктрин до соціологічних теорій. Теорія соціального прогресу як перша спроба концептуалізації соціальних змін.

Тема 2. Перші соціологічні теорії соціальних змін.

Закон трьох стадій інтелектуального росту О. Конта (теологічна, метафізична, позитивна). Еволюційна парадигма Г.Спенсера. Трактатування еволюції як основоположний і єдиний принцип всієї реальності. Теорія історичного матеріалізму К. Маркса. Три взаємопов'язані приватні теорії історичного матеріалізму: теорія класової боротьби, теорія людського індивіда-особистості («людського буття»).

Тема 3. Циклічні теорії як альтернатива лінійним концепціям історії.

Історичний цикл цивілізації. Теорії Н.Данилевського, О.Шпенглера, А.Тойнбі, П.Сорокіна. Європейська цивілізація як виразник соціальних змін в епохи модерну і постмодерну. С.Гантингтон про зіткнення цивілізацій у XXI ст.

Тема 4. Основні поняття теорії соціальних змін.

Об'єкт соціальних змін: рівні мікрорівня, мезорівня, макрорівня та інтерсоціетальні зміни. Поняття вектору і змісту змін. Швидкість соціальних змін як критерій форми соціальних змін. Поняття соціального часу. Основні форми соціальних змін: еволюція, революція, проміжні форми. Оцінка соціальних змін.

Тема 5. Фактори соціальних змін.

Перший тип науковості: вплив природничих наук і роль факторів. Ідея детермінізму в соціальних науках. Соціологізм як заперечення натуралізму. Типологія факторів соціальних змін: зовнішні та внутрішні фактори, об'єктивні і суб'єктивні. Спір Вебера з Марксом щодо ролі матеріальних і духовних факторів в історичному процесі. Критика натуралістичних гіпотез і теорій соціальних змін й природних факторів. Технократичні теорії соціальних змін. Критика технократизму.

Тема 6. Соціальні зміни у другій половині XX ст. – початку XXI ст.: криза другого модерну.

Науково-технічний прогрес і науково-технічна революція. «Третя промислова революція». Проблема історичної відсталості і теорії модернізації. Ситуація в країнах «третього світу» та різні стратегії подолання відсталості. Наукові і технічні революції. Революція в засобах комунікації та її соціальні наслідки. Нові соціальні нерівності та нерівномірність соціальних змін всередині розвинутих країн. Екологічна криза як глобальна проблема. Соціально-політичні наслідки кризи другого модерну. Консервативна, «зелена», націоналістична альтернатива несистемним змінам. Потенціал конфліктологічної парадигми для пояснення сучасних соціальних змін.

Тема 7. Соціальні рухи як фактор соціальних змін у демократичних країнах.

Громадянське суспільство як основа соціальних рухів. Активна меншість, що ініціює рухи та змінює соціальний світ. Соціологічні теорії, які відображують роль соціальних рухів у сучасності.

Типологія соціальних рухів. Цикл соціального руху: від зародження до вичерпання. Структура соціального руху: основні агенти і прошарки. Соціальні рухи після Другої світової війни. Рух за мир, екологічні рухи, рух за права людей. Демократичні рухи, що призвели до руйнації комуністичних систем у країнах Східної Європи. Історія руху «Солідарність» в Польщі. Народний рух України. Сучасні соціальні рухи в Україні. Волонтерський рух.

Тема 8. Революція як форма соціальних змін.

Дискусія Спенсера і Маркса про роль революції в історії. Типологія революцій. Соціальні і політичні революції. Критерії політичної революції і їх відмінності від революцій «палацових», бунту, змови тощо. Революції наукові, технічні, «зелені», сексуальні, релігійні тощо. Загадки політичної революції. Революційний цикл. Рушійні сили революції. Теоретичні пояснення причин революції: об'єктивістські, структурно-функціоналістські, конфліктологічні, психологічні та психоаналітичні. Критика теорії «змови». «Класові» революції як спосіб зміни типу суспільства. Революції, що ведуть до тоталітарного суспільства: комуністичні і фашистські революції. Національно-визвольні революції, як найбільш масовий тип революцій ХХ ст. «Мирна» і «не мирна» форми революції. Новітні демократичні революції: цілі, умови, рушійні сили. Українські революції ХХ, ХХІ ст.

Тема 9. Війна і історичний процес.

Наукова дискусія щодо ролі війни в історії. Класичні теорії війн. Війна як продовження політики. Причини виникнення війн. Типи й види війн. Світові та локальні (конфлікти). Сутність громадянської війни. Ознаки вітчизняної війни. Сутність та парадокс справедливої війни. Сутність тотальної війни. Соціальні наслідки війн. Війна і девіантна поведінка. Застосування терміну «війна» до інших форм протистояння.

Тема 10. Гібридна війна: соціальна складова.

Основні умови та ознаки гібридних воєн. Типи і засоби ведення гібридних війн. Дискусія стосовно причини російсько-української гібридної війни. Відмінність гібридної війни від звичайної війни. Роль мережевого суспільства у ході гібридної війни. Соціальна складова гібридної війни. Підривні соціальні технології та їх застосування агресором. Війна як каталізатор соціальних змін в Україні. Постулати гібридного миру.

Теми практичних занять

Тема 1. Соціальний мир, що змінюється, як об'єкт соціології.

Мета, завдання, предмет дисципліни «Теорії соціальних змін». Періодизація європейської історії як відображення соціокультурного прогресу. Наукова рефлексія соціальних змін: від філософських доктрин до соціологічних теорій. Теорія соціального прогресу як перша спроба концептуалізації соціальних змін.

Тема 2. Перші соціологічні теорії соціальних змін.

Закон трьох стадій інтелектуального росту О. Конта (теологічна, метафізична, позитивна). Еволюційна парадигма Г.Спенсера. Трагування еволюції як основоположний і єдиний принцип всієї реальності. Теорія історичного матеріалізму К. Маркса. Три взаємопов'язані приватні теорії історичного матеріалізму: теорія класової боротьби, теорія людського індивіда-особистості («людського буття»).

Тема 3. Циклічні теорії як альтернатива лінійним концепціям історії.

Історичний цикл цивілізації. Теорії Н.Данилевського, О.Шпенглера, А.Тойнбі, П.Сорокіна. Європейська цивілізація як виразник соціальних змін в епохи модерну і постмодерну. С.Гантингтон про зіткнення цивілізацій у ХХІ ст.

Тема 4. Основні поняття теорії соціальних змін.

Об'єкт соціальних змін: рівні мікрорівня, мезорівня, макрорівня та інтерсоціетальні зміни. Поняття вектору і змісту змін. Швидкість соціальних змін як критерій форми соціальних змін. Поняття соціального часу. Основні форми соціальних змін: еволюція, революція, проміжні форми. Оцінка соціальних змін.

Тема 5. Фактори соціальних змін.

Перший тип науковості: вплив природничих наук і роль факторів. Ідея детермінізму в соціальних науках. Соціологізм як заперечення натуралізму. Типологія факторів соціальних змін: зовнішні та внутрішні фактори, об'єктивні і суб'єктивні. Спір Вебера з Марксом щодо ролі матеріальних і духовних факторів в історичному процесі. Критика натуралістичних гіпотез і теорій соціальних змін й природних факторів. Технократичні теорії соціальних змін. Критика технократизму.

Тема 6. Соціальні зміни у другій половині ХХ ст. – початку ХХІ ст.: криза другого модерну.

Науково-технічний прогрес і науково-технічна революція. «Третя промислова революція». Проблема історичної відсталості і теорії модернізації. Ситуація в країнах «третього світу» та різні стратегії подолання відсталості. Наукові і технічні революції. Революція в засобах комунікації та її соціальні наслідки. Нові соціальні нерівності та нерівномірність соціальних змін всередині розвинутих країн. Екологічна криза як глобальна проблема. Соціально-політичні наслідки кризи другого модерну. Консервативна, «зелена», націоналістична альтернатива несистемним змінам. Потенціал конфліктологічної парадигми для пояснення сучасних соціальних змін.

Тема 7. Соціальні рухи як фактор соціальних змін у демократичних країнах.

Громадянське суспільство як основа соціальних рухів. Активна меншість, що ініціює рухи та змінює соціальний світ. Соціологічні теорії, які відображують роль соціальних рухів у сучасності. Типологія соціальних рухів. Цикл соціального руху: від зародження до вичерпання. Структура соціального руху: основні агенти і прошарки. Соціальні рухи після Другої світової війни. Рух за мир, екологічні рухи, рух за права людей. Демократичні рухи, що призвели до руйнації комуністичних систем у країнах Східної Європи. Історія руху «Солідарність» в Польщі. Народний рух України. Сучасні соціальні рухи в Україні. Волонтерський рух.

Тема 8. Революція як форма соціальних змін.

Дискусія Спенсера і Маркса про роль революції в історії. Типологія революцій. Соціальні і політичні революції. Критерії політичної революції і їх відмінності від революцій «палацових», бунту, змови тощо. Революції наукові, технічні, «зелені», сексуальні, релігійні тощо. Загадки політичної революції. Революційний цикл. Рушійні сили революції. Теоретичні пояснення причин революції: об'єктивістські, структурно-функціоналістські, конфліктологічні, психологічні та психоаналітичні. Критика теорії «змови». «Класові» революції як спосіб зміни типу суспільства. Революції, що ведуть до тоталітарного суспільства: комуністичні і фашистські революції. Національно-визвольні революції, як найбільш масовий тип революцій ХХ ст. «Мирна» і «не мирна» форми революції. Новітні демократичні революції: цілі, умови, рушійні сили. Українські революції ХХ, ХХІ ст.

Тема 9. Війна і історичний процес.

Наукова дискусія щодо ролі війни в історії. Класичні теорій війн. Війна як продовження політики. Причини виникнення війн. Типи й види війн. Світові та локальні (конфлікти). Сутність громадянської війни. Ознаки вітчизняної війни. Сутність та парадокс справедливої війни. Сутність тотальної війни. Соціальні наслідки війн. Війна і девіантна поведінка. Застосування терміну «війна» до інших форм протистояння.

Тема 10. Гібридна війна: соціальна складова.

Основні умови та ознаки гібридних воєн. Типи і засоби ведення гібридних війн. Дискусія стосовно причини російсько-української гібридної війни. Відмінність гібридної війни від звичайної війни. Роль мережевого суспільства у ході гібридної війни. Соціальна складова гібридної війни. Підривні соціальні технології та їх застосування агресором. Війна як каталізатор соціальних змін в Україні. Постулати гібридного миру.

Теми лабораторних робіт

Не передбачені

Самостійна робота

Опрацювання лекційного матеріалу.

Підготовка до практичних(семінарських) занять

Самостійне вивчення тем та питань, які не викладаються на лекційних заняттях.

Виконання індивідуальних завдань, підготовка командних проектів

Література та навчальні матеріали

Основна література:

1. Кононов І. Ф. Теоретична соціологія : підручник для студ. вищ. навч. закл. : у 2 т. / І. Ф. Кононов ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ Т. Шевченка”, 2013. – Т. 1: Соціальність та її форми. – 576 с.

<https://dspace.lgpu.org/xmlui/bitstream/handle/123456789/3195/Kononov.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

2. Теорія соціальних змін: сучасні соціологічні концептуалізації [Електронний ресурс] : навчальний посібник / П. В. Кутуєв, О. В. Богданова, М. І. Клименко, Т. В. Коломієць [та ін.] ; НТУУ «КПІ». – Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова. – 2014. – 220 с.

<https://ela.kpi.ua/handle/123456789/18464>

3. Соціологія: теорії середнього рівня: навчальний посібник / за наук. ред. Ю. Ф. Пачковського [Н. В. Коваліско, Т. Д. Лапан, Н. Й. Черниш та ін.]. Київ : «Каравела», 2020. 356 с.

<https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/Sotsiologhiia>

Додаткова література:

1. Богданова О. В. Демократизаційні соціальні рухи у контексті підприємницької індустріалізації (на прикладі США кін. XIX - поч. XX ст.) // Наукові записки. - Т. 46. / Соціологічні науки. - С.71-77.

2. Гавриленко І.М. Соціологія. Кн.2. Соціальна динаміка: Навчальний посібник. – К., 2000.

3. Головаха Є., Паніна Н. Соціальні зміни в Україні: пострадянська деінституціалізація й особливості становлення нових соціальних інститутів // Політична думка. - 2001. — № 4.

4. Головаха Є., Горбачик А. Соціальні зміни в Україні та Європі: за результатами «Європейського соціального дослідження

Система оцінювання

Критерії оцінювання успішності студента та розподіл балів

Критерії оцінювання успішності студента та розподіл балів
100% підсумкової оцінки складаються з результатів оцінювання у вигляді заліку (40%) та поточного оцінювання (60%).
Залік: усне завдання (2 запитання з теорії) або онлайнтест. Поточне оцінювання: 2 онлайн тести (по 20%).

Шкала оцінювання

Сума балів	Національна оцінка	ECTS
90–100	Відмінно	A
82–89	Добре	B
75–81	Добре	C
64–74	Задовільно	D
60–63	Задовільно	E
35–59	Незадовільно (потрібне додаткове вивчення)	FX
1–34	Незадовільно (потрібне повторне вивчення)	F

Норми академічної етики і політика курсу

Студент повинен дотримуватися «Кодексу етики академічних взаємовідносин та доброчесності НТУ «КПІ»: виявляти дисциплінованість, вихованість, доброзичливість, чесність, відповідальність. Конфліктні ситуації повинні відкрито обговорюватися в навчальних групах з викладачем, а при неможливості вирішення конфлікту – доводитися до відома співробітників дирекції інституту. Нормативно-правове забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності НТУ «КПІ» розміщено на сайті: <http://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/akademichna-dobrochesnist/>

Погодження

Силабус погоджено

Дата погодження, підпис

Завідувач кафедри
Володимир МОРОЗ

30.06.2023

Дата погодження, підпис

Гарант ОП
Марина БІРЮКОВА

30.06.2023

